

Drents vestingstadje toonaangevend in de kerk Coevorden herbergde "eerste" predikant

door Frans Verkade

Het jaar 1598 is voor speurneuzen naar de Drentse kerkgeschiedenis een belangrijk jaar. In korte tijd moest in kerken en pastoriën het nodige worden gewijzigd zodat de nieuwe leer van de Reformatie ook in de Drentse uithoeken z'n intrede kon doen. Het wordt zoeken geblazen naar geschikte herders en leraars. Hoewel, Coevorden heeft dan reeds als eerste in deze provincie een "gereformeerd" predikant in z'n midden. Die zou het er ook opvallend lang uithouden. Het is ds. Joannes de Beveren.

Coevorden, een bijzonder stukje Drenthe dat veel van zich heeft doen spreken. De gunstige ligging veranderde het stadje regelmatig tot trefpunt voor vechtersbazen. Bovendien viel het diverse keren ten prooi van de vlammen. Zo moest ook de kerk aan het begin van de zestiende eeuw van de grond af herbouwd worden.

De brede wallen die slechts op vier plaatsen door een poort gepasseerd konden worden vormden ongetwijfeld de trots van het vestingstadje aan de handelsweg van Groningen naar Bentheim. In het verleden stonden er zelfs twee kerken. De parochiekerk met zeven altaren mocht er zijn.

Alle beveiliging ten spijt, de Spaanse troepen hadden in de zestiende eeuw ook hier hun intrek genomen. Opvallend snel, na een verblijf van twaalf jaar, werden ze er op 12 september 1592 "uitgeknuppeld". De stad Groningen eerst in 1594 en het overige deel van Drenthe nog later.

Menso Alting

De bevrijding is nog maar goed en wel achter de rug of ook de godsdienst ondergaat een wijziging. In 1580 was in het aangrenzende Overijssel de rooms-katholieke organisatie verboden en de openlijke eredienst strafbaar gesteld. Coevorden neemt dit voorbeeld snel over.

Het kerkgebouw ligt er na al de gevechten hopeloos bij. Het blijkt evenwel niet moeilijk een predikant te verkrijgen. Een analyse van de Drentse predikanten leert dat reeds in het jaar 1596, voor 17 april, de eerste dominee overkomt om in Coevorden "voorlopig" aan de slag te gaan. Hij blijkt al op oudere leeftijd te zijn.

Zeer waarschijnlijk heeft de bekende Menso Alting hieraan een steentje bijgedragen. Die was rond 1567 korte tijd werkzaam in Sleen en wordt door sommige historici als de eerste gereformeerde predikant bestempeld.

Inmiddels gevluht naar Duitsland komt hij daartoe uitgenodigd met enige regelmaat naar Groningen over om z'n adviezen voor de nieuwe kerken af te staan.

Onwennig

Naamgenoten van De Beveren hebben in het westen des lands bij de hervormingen veel van zich laten horen. Echter daarbij komt de genoemde Joannes niet voor. Al evenmin in andere noordelijke provincies. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij vanuit Oost-Friesland is overgekomen. Zijn dienstwerk in de vestingstad verloopt eerst wat onwennig. Hij mag er wel preken maar nog geen Avondmaal bedienen. Daarvoor moet de voorganger eerst bij een sacramentsviering in Groningen verschijnen om de gang van zaken te "aanschouwen". Hij wordt hiervoor regelmatig uitgenodigd, echter De Beveren verschijnt er niet.

Hoe dan ook, wel meldt hij zich present als van 12 tot en met 14 augustus 1598 in Rolde de eerste gereformeerde kerkvergadering in Drenthe wordt gehouden. Het heet dan "beroepen predikant te Coevorden". In beginsel werd men tijdelijk aangesteld. Met zes anderen moet hij ter vergadering de nog aanwezige roomse geestelijken aanhoren en over hun lot beslissen. Uit een overzicht van priesters wordt duidelijk dat er in de vestigingstad geen aanwezig is.

Oud en zwak

Na wat heen en weer geschrijf over de Avondmaalskwestie blijkt De Beveren in het najaar van 1600 als vast predikant werkzaam te zijn. In september van dat jaar verschijnt hij als zodanig op de classis te Anloo. Echter zonder stemrecht omdat hij niet de vereiste papieren kan overleggen. Waarschijnlijk heeft de Coevorder' dominee de langste tijd dan inmiddels in z'n gemeente doorgemaakt. Uit de stukken van de Drentse kerkvergaderingen blijkt dat hij al snel vanwege z'n hoge leeftijd en lichamelijke zwakte voor de samenkomsten geëxcuseerd wordt. Hij meldt zich voor de laatste keer in 1603 ter vergadering. Daaruit wordt wel geconcludeerd dat De Beveren in dat jaar is overleden.

Roomse concurrent

De predikanten van Coevorden hebben het al snel te stellen gekregen met gelovigen die niet van het protestantisme willen weten. Alleen in deze Drentse gemeente worden doorlopend rooms-katholieken gevonden, zo meldt archivaris J.S. Magnin.

Een Brabantse geestelijke komt hen over om in het verborgene deze geloofsgenoten te leren, geestelijke hulp en troost te bieden. Het zou bijna twee eeuwen duren voordat zij in het openbaar in een kerk konden stichten en een pastoor aanstellen. Coevorden liep hiermee overigens weer voorop op andere Drentse plaatsen.

Tenslotte is het nog noemenswaardig dat de predikantenvorser T.A. Romein aanreikt dat genoemde Van Beveren ook z'n zoon Theodorus-Johannes op de weg naar het ambt heeft mogen leiden. Deze is eerst werkzaam geweest in de omgeving van St. Johannesga en sedert 1625 in het Groninger Noordwolde, alwaar hij elf jaar later door zijn zoon Paulus is opgevolgd.